

Türkiye'nin ve G-8 Ülkelerinin Endüstri-İçi Ticaretinin Statik Analizi

Dilek ŞAHİN

Cumhuriyet Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksek Okulu, Sivas.
Email: dilek58sahin@hotmail.com

ÖZET: Literatürde, aynı sektörde üretilen ürünlerin ülkeler arasında alınıp satılması endüstri-İçi ticaret olarak adlandırılmaktadır. Sanayileşmiş ülkeler arasında gerçekleşen dış ticaretin önemli bir kısmı endüstri-İçi ticaret şeklindedir. Bu çalışmanın amacı, Türkiye ve G-8 ülkelerinin 1996-2014 dönemi için endüstri-İçi ticaret düzeyinin belirlenmesidir. Çalışmada Grubel-Lloyd endeksi kullanılmıştır. SITC Rev.3'e göre ürünler tarımsal ürünler ve imalat ürünleri olarak ikiye ayrılmıştır. Çalışmada sonuç olarak Türkiye ve G-8 ülkelerinin endüstri-İçi ticaret seviyelerinin hem tarımsal ürünlerde hem de imalat ürünlerinde yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Endüstri-İçi Ticaret, Tarımsal Ürünler, İmalat Ürünleri, Grubel-Lloyd Endeksi.
Jel Kodu: F0; F1; B21; L60.

Static Analysis of Intra-Industry Trade of Turkey and the G-8 Countries

ABSTRACT : In the literature, the export and import between a trade partner in the same sector is called intra-industry trade. Among industrialized countries a significant portion of the foreign trade in the form of intra-industry trade. The purpose of this study is to determine intra industries trade level of Turkey and G-8 countries for the period 1996-2014. Grubel-Lloyd index was used in this study. It's divided into a agricultural products and manufacturing products based products SITC Rev.3. In the study results, it was concluded to be high the level of intra-industry trade both manufactured goods and agricultural products in Turkey and the G-8 countries.

Keywords: Intra-Industry Trade, Agricultural Products, Manufacturing Products, Grubel-Lloyd Index.
JEL Code: F0; F1; B21; L60.

1. Giriş

Endüstri-İçi ticaret aynı endüstri altında sınıflandırılmış ürünlerin hem ihraç hem ithal edilmesi durumudur. Esasında endüstri-İçi ticaret, ilgili ürünlerde ülkeler arasındaki iki yönlü ticareti ifade etmektedir. Özellikle sanayileşmiş ülkelerin teknoloji düzeylerinin, sermaye ve faktör yapılarının giderek benzeşmesi sonucunda bu ülkeler arasında yapılan ticaret giderek endüstri-İçi nitelik kazanmıştır. Endüstri-İçi ticaretin ölçümünde çok sayıda endeks kullanılmakla birlikte literatürde sıklıkla kullanılan endeks Grubel-Lloyd (GL) endeksidir.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'nin ve G-8 ülkelerinin tarım ürünleri ve imalat ürünlerinin endüstri-İçi ticaret yapısını analiz etmektir. Çalışmada SITC Rev.3 sınıflandırmasına göre endüstri-İçi ticaret yapısı GL endeksi kullanılarak hesaplanmıştır. 1996-2014 dönemi analiz edilmiş ve çalışmada kullanılan ithalat ve ihracat verileri Birleşmiş Milletlerin Comtrade veri tabanından alınmıştır. Çalışmada sonuç olarak, Türkiye ve G-8 ülkelerinin birincil (tarım ürünleri) ve ikincil ürünlerde (imalat ürünleri) endüstri-İçi ticaret düzeyinin yüksek olduğu görülmüştür.

2. Endüstri-İçi Ticaret Kavramı

İkinci Dünya Savaşından sonra yaşanan ekonomik süreçte dünya ticaret hacmi, dünya üretim hacminden daha hızlı artmaya başlamıştır. Bu süreçte uluslararası ticaretin yapısı da değişmeye başlamıştır. Önceleri ülkeler karşılaştırmalı üstünlüğe sahip oldukları endüstrilerde faaliyet gösterirken diğer bir ifadeyle, dış ticaret endüstriler arası ticareten (EAT) oluşurken; dış ticaret sonraları endüstri-İçi ticaret (EİT) yapısı kazanmaya başlamıştır. Bu çerçevede 1960'larda endüstri-İçi ticaret (EİT) kavramı ortaya çıkmıştır. Geleneksel dış ticaret teorileri ile kısmi bir açıklama imkânı olmasına

rağmen, EİT büyük oranda ölçeğe göre artan getiri, eksik rekabet piyasası özellikleri ve ürün farklılaştırması gibi varsayımlara dayanan yeni dış ticaret teorileri çerçevesinde geliştirilen modellerle daha kolay açıklanabilmektedir.

Endüstri-içi ticaretin literatürde çok sayıda tanımı bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şu şekildedir: Endüstri-içi ticaret, aynı endüstrideki malların hem ihraç hem de ithal edilmesidir (Grubel ve Lloyd,1975: 21). Endüstri-içi ticaret aynı malların karşılıklı değişimidir (Aquino, 1978: 275). EİT tanımlarında ortaya çıkan ortak unsur, aynı mal/endüstri grubunda önemli oranda ihracat ve ithalatın birlikte varlığı hususudur.

Endüstri-içi ticaret, sanayileşmiş ülkeler arasında mamul malların ticaretinde önemli rol oynamaktadır. Uzun süredir sanayileşmiş ülkeler gittikçe artan şekilde teknoloji seviyesi, nitelikli işgücü ve sermaye itibarıyla birbirlerine benzer hale gelmişlerdir. Teknoloji ve kaynak benzerliğinin birbirine bu denli benzer hale gelmesi bir endüstride karşılaştırmalı üstünlüğün mümkün olma durumunu ortadan kaldırmıştır.

Endüstri-içi ticaretin artmasına yol açan etkenler arasında ölçek ekonomileri, ticaretin serbestleştirilmesi, koruma oranlarının düşürülmesi ve yabancı sermaye yatırımların artması yer almaktadır (Yükseler ve Türkan, 2006: 34). Belirli bir endüstride EİT'nin yüksek olması karşılaştırmalı üstünlük durumunun olmadığını göstermektedir. EİT uluslararası ticaretten ek kazançlar sağlamaktadır ve EİT durumunda dış ticaretten sağlanan kazanç, tüketicilere sağlanan tercih çeşitliliği ve daha geniş piyasalardan yaralanma imkânı ile ilişkili üretimde gerçekleşen ölçek ekonomilerinden kaynaklanmaktadır (Çalışkan, 2009: 12-13). Endüstri-içi ticaretin, rekabetçilik ve pazar performansı ile çeşitli yönlerden bağlantılı olduğu görülmektedir. Bir ülkenin uluslararası ticarete açık olması o ülkenin ulusal pazarını da etkileyerek daha rekabetçi olmasını sağlamaktadır. Bununla birlikte endüstri-içi ticaretin endüstrileri daha etkin hale getirerek rasyonelleştirdiğini söylemek de mümkündür.

Endüstri-içi ticareti ortaya çıkaran çok sayıda faktör bulunmaktadır. Bunları şu şekilde açıklamak mümkündür:

Sınır-Kıyı Ticareti: Fonksiyonel olarak homojen olan ancak mekânsal olarak farklılaştırılmış mallar arasındaki ticarete “sınır ticareti” denilmektedir (Grubel ve Lloyd, 1975: 75). İki ülke arasındaki sınır ne kadar uzunsu ve mal ticaretine imkân tanıyacak ölçüde düzgünse sınır ticaretinin hacmi artacaktır.

Antrepo Ticareti ve Re-export Ticareti: Endüstri-içi ticareti ortaya çıkaran nedenlerden biri olan antrepo ticareti, büyük miktarda ithal edilen bir malın, uzun süre depolarda muhafaza edildikten sonra ihraç edilmesi sonucu ortaya çıkmaktadır (Şimşek, 2007: 36; Grubel ve Lloyd, 1975: 81). Re-export ticaret ise, ithal edilen malların temel özelliklerini değiştirmeksizin ambalajlama, şişeleme, sıralama gibi işlemlere tabi tutulmalarının ardından ihraç edilmesi sonucu ortaya çıkmaktadır (Şimşek, 2007: 36; Grubel ve Lloyd, 1975: 81). Bu iki ticaret şekli arasındaki en önemli farklılık re-export ticaretinde az da olsa katma değer yaratılırken, antrepo ticaretinde katma değer yaratılmamasıdır (Narin, 2002: 18).

Birleşik (ortak) Üretim ve Tüketim: Endüstri-içi ticarete neden olan bir başka durum da ortak üretim ve ortak tüketimdir. Özellikle kimyasal ürün sanayinde geçerli olan ortak üretim durumunda bazı mallar birleşik olarak üretilmektedir. Bunların üretim miktarları ya aynı oranda gerçekleşmekte ya da oranları değiştirmek yüksek maliyet gerektirmektedir. Birleşik olarak üretilen bu mallara olan talep aynı düzeyde olmadığı için bazı mallarda arz fazlası bazı mallarda talep fazlası ortaya çıkmaktadır. Bu durumda arz fazlası olan mallar ihraç edilirken talep fazlası olanlar ise ithal edilmektedir. Söz konusu durumda endüstri-içi ticaret ortaya çıkmaktadır. Aynı durum birleşik tüketime konu olan mallar içinde geçerlidir. Bu mallarda iç üretimin yetersiz olduğu yerlerde ithalat yapılırken üretimi fazla olanlar ise ihraç edilmektedir (Bilici, 2007: 23).

Ölçek Ekonomileri: EİT'nin ortaya çıkmasında ölçek ekonomileri çok önemli rol oynamaktadır. Firma ya da endüstri bazında üretim ölçeğinin artması sonucunda firmanın bir takım avantajlara sahip olması olarak tanımlanan ölçek ekonomileri, içsel ve dışsal ölçek ekonomileri olarak ikiye ayrılmaktadır. İçsel ölçek ekonomileri, firma içi organizasyon ve uzmanlaşma, bölünemeyen faktörlerin varlığı ve sabit maliyetlerin varlığı olmak üzere üç nedene bağlı iken, firma açısından dışsal ancak endüstriye içsel ekonomiler ise büyük endüstrilerin endüstri-içi uzmanlaşmayı daha iyi sağlamaları, kümelenme ve kamu hizmetlerinin yoğunluğu gibi faktörlere bağlı olarak çıkmaktadır (Narin, 2002: 22). Piyasa ya da firma açısından ölçek ekonomileri, üretim hacminin artmasını

sağlayarak uzmanlaşma sayesinde maliyetlerin düşmesine katkıda bulunur. Ölçek ekonomileri birim maliyetleri düşürerek rekabet gücünü artırmaktadır. Endüstri-İçi ticaretin yüksekliği, tüketicilere sağlanan tercih çeşitliliğinin ve üretimde sağlanan ölçek ekonomilerinin bir göstergesidir. Bir ülkenin bir malda ölçek ekonomilerinden faydalanabilmesi için o malı yoğun olarak üretmesi gerekmektedir. Bu durumda ölçek ekonomilerinin ülke içinde talebin yoğun olduğu mallarda ortaya çıkması beklenir.

Ekonomik Entegrasyonlar: Ekonomik entegrasyonların EİT'yi artırma nedenleri arasında şunlar yer almaktadır (Aydın, 2008: 36):

- Ekonomik entegrasyonla birlikte, birlik içinde kalan ülkelerin kişi başına düşen gelir seviyeleri daha hızlı artarsa tüketici talepleri çeşitleneceğinden farklılaştırılmış mallara olan talep artacak ve dolayısıyla endüstri-İçi ticaret artacaktır.
- Ekonomik entegrasyonlar birlik içindeki tarife dışı engellerin büyük oranda ortadan kalkmasını sağlamakta ve ticaretin artmasıyla beraber endüstri-İçi ticaret artmaktadır.
- Ekonomik entegrasyonlar mal piyasaları yanı sıra faktör piyasalarını da kapsamaktadır. Faktör piyasalarının entegrasyon kapsamına girmesi, çok uluslu firmalara dolaysız yabancı yatırımlar sayesinde malların farklı çeşitlerini farklı ülkelerde üretme imkanı sağlamaktadır.

Çok Uluslu Şirketlerin Etkisi: Birden fazla ülkede faaliyette bulunan çok uluslu şirketlerin, gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler arasında ortaya çıkardığı ticaret de endüstri-İçi ticarete yol açmaktadır. Çok uluslu şirketler, farklı ülkelerdeki bağlı şirketlerine üretimin farklı aşamalarını kaydırabilirler (Aydın, 2008: 27). Bu şirketler, malın üretim aşamalarından birini ya da montaj aşamasını düşük emek maliyetlerinden yararlanmak için emek yoğun gelişmekte olan ülkelere gerçekleştirmektedirler. Malın bileşenleri ve ana parçaları ev sahibi ülkede üretilip montajın yapılacağı ülkeye ihraç edilmekte, daha sonra emek yoğun ülkedeki montaj işlemi sonrasında mal ev sahibi ülkeye geri ihraç edilmektedir.

Toplulaştırma Yanılgısı: Ülkeler arası yapılan ticaretin endüstri-İçi ticaret niteliği kazanmasına yol açan etkenlerden biri de endüstrilerin sınıflandırılmasında yapılan hatalardır. Faktör yoğunluğu ve üretim yöntemleri benzer olan ürünler aynı endüstri grubu içinde sınıflandırıldığında bu sınıflandırma tüketimde ikame kriterine göre yanıltıcı olabilir. Dolayısıyla ürünlerin hangi endüstriye ait olduğunu belirlerken ve endüstrileri alt endüstrilere ayırırken yapılan toplulaştırma yanılgısı nedeniyle gerçekte endüstriler-arası ticaret söz konusuysa, endüstri-İçi ticaret saptanmış olabilmektedir. Bu durum ürünlerin üretimde ikame olmasına göre değil de tüketimde ikame olmasına göre sınıflandırılması durumunda da ortaya çıkmaktadır (Bilici, 2007: 21).

Literatürde endüstri-İçi ticaret, yatay ve dikey EİT olarak iki kategoriye ayrılmaktadır. Yatay endüstri-İçi ticaret, aynı kalitedeki farklılaştırılmış ürünlerin aynı anda ithalat ve ihracatının yapılması olarak tanımlanırken; dikey endüstri-İçi ticaret ise aynı endüstrideki farklı kalitedeki malların ithalatının ve ihracatının yapılmasıdır (Estrada, 2008: 9-10). Dikey EİT aynı sektördeki farklı kalitedeki malların iki yönlü ticaretini kapsamaktadır ve gelişmiş ülkelerle gelişmekte olan ülkeler arasında görülmektedir. Dikey EİT aynı zamanda ülkeye özgü farklılıklara göre belirlenmekte ve farklı gelişmişlik düzeyindeki ülkeler arasındaki ticareti açıklamaktadır. Yatay EİT ise, kalite farklılığı dışında aynı sektöre ait farklı özellikteki malların iki yönlü ticaretini kapsamaktadır. Yatay EİT ölçek ekonomisi ve ürün farklılaştırması gibi faktörler tarafından belirlenmektedir (Erün, 2010: 72).

Yatay EİT durumunda, aynı endüstri içindeki mallar aynı fiyattan piyasaya sunulduğundan, tüketicilerin bu mallara ilişkin tercih sıralaması birbirinden farklı olmaktadır. Dikey EİT'de aynı endüstri içindeki malların aynı fiyattan satılması halinde tüketicilerin bu mallara ilişkin tercih sıralaması değişmeyerek aynı kalmaktadır. Yatay ve dikey EİT ayrımında bir endüstrinin ithalat ve ihracatındaki kalite farklılıkları kullanılmaktadır. Ticaretteki bu kalite farklılıkları ise ithalat ve ihracatın birim değerleri ile ölçülmektedir. İhracat (ithalat) birim değeri, toplam ihracat (ithalat) değerinin toplam ihracat (ithalat) miktarına bulunması ile elde edilmektedir. Birim değerleri birbirine yakın ürünler "benzer" dolayısıyla aynı kalitede kabul edilmektedir.

Birim değer yöntemi belirli bir ürün grubu içindeki ürünlerin ortalama fiyatlarını ölçen bir endekse dayanmaktadır. Birim değer endeksleri, aynı mal sepetinde yer alan malların ortalama fiyatlarını vermektedir. Malların yatay ve dikey olarak farklılaştırılmasında temel kriter olarak malların kaliteleri dikkate alınmakla birlikte, malların kaliteleri ölçülürken birim değerlerinin kullanılma nedeni, fiyatın kalitenin bir yansıması olarak kabul edilmesidir. Bu ölçüt, daha kaliteli malların daha yüksek fiyatlara, düşük kaliteli malların da daha düşük fiyatlara sahip olacağı mantığıyla eksik bilgi altında bile fiyatların malların kalite farklılığını yansıttığı varsayımına dayanmaktadır

(Stiglitz, 1987: 3). Bu noktada birim fiyat farkı için bir eşik değeri (α) varsayılarak değerlendirmeler yapılmaktadır. Yatay ve dikey EİT aşağıdaki genel formüller kullanılarak hesaplanmaktadır:

$$B_{ij} = HB_{ij} + VB_{ij}$$

Bu eşitlikte B_{ij} : Toplam EİT, HB_{ij} : Yatay EİT, VB_{ij} : Dikey EİT göstermektedir.

Tablo 1'deki formülde sıralama için öngörülen eşik değerinin küçük olarak tanımlanması, Yatay EİT'nin daha düşük, dikey EİT'nin daha yüksek bulunmasına yol açarken; aralığın genişletilmesi tam tersi sonuçlar doğurmaktadır. Genelde eşik değeri olarak %10 veya %15 kullanılmaktadır. Bu noktada değerlendirilen ticaret akımlarının coğrafi özelliği, sektörün özellikleri, ekonomik konjonktür gibi faktörlerin etkilediği navlun ve sigorta gibi maliyet unsurları belirleyici olmaktadır.

Tablo 1. Yatay ve Dikey Endüstri-içi Ticaret

Ticaret Tipi	Birim Değer Farkı
Tek Yönlü Ticaret	Uygulanmaz
Yatay EİT	$\frac{1}{1+\alpha} \leq \frac{UV^{Xij}}{UV^{Mij}} \leq (1+\alpha)$
Dikey EİT	$\frac{UV^{Xij}}{UV^{Mij}} f(1+\alpha)$ veya $\frac{UV^{Xij}}{UV^{Mij}} p \frac{1}{1+\alpha}$

α : sıralama için öngörülen eşik değeri

UV: ilgili değişkenin (ithalat veya ihracat) birim değeri

Endüstri-İçi Ticaretin Statik ve Dinamik Ölçümü

Endüstri-içi ticaretin ampirik analizinde çok sayıda yöntem kullanılmakla birlikte, yaygın olarak kullanılan yöntem Grubel-Lloyd yöntemidir. Bu endeks aşağıdaki biçimde hesaplanmaktadır (Grubel ve Lloyd, 1975: 21):

$$Bi = \frac{\sum_i^n [(Xi + Mi) - (Xi - Mi)]}{\sum_i^n (Xi + Mi)} \text{ veya } Bi = 1 - \frac{|Xi - Mi|}{Xi + Mi}$$

Formülde X bir malın/ürünün ihracatını; M bir mal/ürünün ithalatını göstermektedir. Endeks 0 ile 1 arasında bir değer almaktadır. Eğer endüstri-içi ticaret yoksa endeks 0 olmaktadır. Endeks 1 ise endüstri-içi ticaret seviyesi maksimum düzeydedir.

Grubel-Lloyd endeksi, statik bir ölçüm yöntemi olduğundan dolayı, iki dönem arasındaki değişimin yapısını ölçmemektedir. Bu amaçla geliştirilen ve dış ticaret yapısının belirlenmesinde sıklıkla kullanılan endeksler Brülhart'ın A ve B endeksleridir. Bu endeksler aşağıdaki gibidir (Brülhart, 1994: 605):

$$A = 1 - \frac{|\Delta X - \Delta M|}{|\Delta X| + |\Delta M|}$$

Bu endeks 0 ile 1 arasında bir değer almaktadır. Endeksin 0 olması ticaretin endüstriler-arası; 1 olması ise ticaretin endüstri-içi ticaret şeklinde gerçekleştiğini göstermektedir.

Brülhart tarafından B endeksi olarak ifade edilen ise şu şekilde ifade edilmektedir.

$$B = \frac{\Delta X - \Delta M}{|\Delta X| - |\Delta M|}, \quad |B| = 1 - A \text{ şeklinde yazılmaktadır.}$$

B endeksi, -1 ile +1 arasında değer almaktadır. Endeks değerinin 0'a yaklaşması endüstri-içi ticaretin arttığını, 0 olması ise ticaretin endüstri-içi ticaret şeklinde olduğunu ifade etmektedir. Endeks değerinin -1 ile +1 arasında bir değer alması ise ticaretin tamamen endüstriler arası olduğunu ifade etmektedir (Brülhart, 1994: 606).

3. Literatür Taraması

Literatürde endüstri-İçi ticaretle ilgili yapılan çalışmaları aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür: *Hellvin (1996)*, Çin ile OECD ülkeleri arasındaki EİT düzeyi hesaplanmıştır. Çalışmada SITC Rev.3 sınıflandırması kullanılmıştır. Çalışma sonucunda Çin ile OECD ülkeleri arasındaki EİT düzeyinin arttığı ve EİT'nin önemli kısmının dikey EİT şeklinde gerçekleştiği görülmüştür. Çin faktör donatımı farklılığından kaynaklı olarak düşük kaliteli malların ihracatını yaparken OECD ülkelerinden yüksek kaliteli malların ithalatını gerçekleştirmektedir. Çin'de EİT'nin artış nedenleri arasında hızlı ekonomik büyüme ve doğrudan yabancı sermaye yatırımlarındaki artış gelmektedir. Çalışmada tarifelerin Çin ile OECD ülkeleri arasındaki endüstri-İçi ticaretin büyümesi önündeki en önemli engel olduğu görülmüştür.

Sharma (1999), Avustralya imalat sanayinde endüstri-İçi ticaretteki değişmelerin belirleyicilerinin tanımlanması amaçlanmıştır. Endüstri-İçi ticaret 1970'lerin sonlarında %28 oranında gerçekleşirken; 1990'ların başlarına doğru bu oranın %38'e yükseldiği görülmüştür. 1980'li yılların ortalarında endüstri-İçi ticaretteki hızlı artışın dışa yönelik politikalarla ilişkili olduğu görülmüştür. Endüstri seviyesi analizi, korumanın azaldığı endüstrilerde endüstri-İçi ticaret seviyesinin yüksek olduğunu göstermiştir. Bunların içinde tekstil, giysi, lastik üretimi, makine ve teçhizat yer almaktadır. Endüstri-İçi ticaretin ürün farklılaştırması ve ölçek ekonomisi ile pozitif ilişki, liberalizasyon dönemi öncesi yabancı mülkiyet ve koruma seviyesi ile negatif ilişki içinde olduğu görülmüştür

Hu ve Ma (1999), Çin'in endüstri-İçi ticaretindeki artış ölçülmüş, Çin ve 45 ana ticari partneri arasındaki dikey ve yatay endüstri-İçi ticaretin belirleyicileriyle ilgili çeşitli ampirik testler yapılmıştır. 1970'lerin sonlarından itibaren Çin hükümetinin açık ekonomi politikasını takip ettiği ve 1979-1996 yılları arasında Çin'de uluslararası ticaretin arttığı ifade edilmiştir. Çalışmada endüstri-İçi ticaretin sadece Çin ve benzer faktör donanımına sahip gelişmekte olan ülkeler arasında değil aynı zamanda Çin ve gelişmiş ülkeler arasında da gerçekleştiği sonucuna ulaşılmıştır.

Şenoğlu (2003), Türk imalat sanayinde endüstri-İçi ticaretin belirlenmesi amaçlanmıştır. Elde edilen bulgular sonucunda 1989-2001 yılları arasında Türk imalat sanayinde endüstri-İçi ticaretin arttığı görülmüştür. Ayrıca 1989-2001 yılları arasında Türk imalat sektöründe endüstri-İçi ticaretin önemli kısmı dikey endüstri-İçi ticarettir oluşmaktadır.

Şimşek (2005), çalışmada Türkiye'nin OECD ülkeleri ile çok yönlü ve iki yönlü düzeyde yaptığı ticaret içindeki EİT'nin payı yatay EİT ve dikey EİT bağlamında incelenmiştir. 1992-2003 dönemi ele alınarak hesaplamalar yapılmıştır. Çalışmada öncelikle iki yönlü ticaret endeksi hesaplanmış ardından yatay ve dikey EİT ölçülmüştür. Yapılan ölçümler sonucunda Türkiye'nin hem dünya ile hem de OECD ülkeleri ile yaptığı ticaret içinde EİT'nin payının yıllar itibarıyla arttığı görülmüştür.

Deviren ve Karataş (2007), Türkiye ve Çin arasında 1995-2005 döneminde SITC Rev.3'e göre 3 digit düzeyinde gerçekleşen endüstri-İçi ticarete endeksin 0.50 ve üstü değer aldığı ürünler gerek SITC temel ürün gruplarına gerekse teknolojik yapıya göre sınıflandırılarak inceleme konusu yapılmıştır. Her iki sınıflandırma da Grubel-Lloyd'un ağırlıklı ortalaması kullanılmıştır. 1995-2005 yılları arasında Türkiye'nin Çin ile yaptığı endüstri-İçi ticaret düzeyi SITC ürün gruplarına göre 0-4 ilksel ürünler, 5-8 sınıfların ürünleri, 0-8 tüm ürünlere ilişkin olarak hem Grubel-Lloyd'un ağırlıklı ortalaması hem de düzeltilmiş endeksten yararlanılarak hesaplanmıştır. Hesaplamalara göre ilksel ürünler, sınıfların ürünler ve tüm ürünlere ilişkin endüstri-İçi ticaretin endeks değerinin 0.50'nin altında kalmaktadır. Bu bağlamda Türkiye'nin Çin ile yaptığı dış ticaretin endüstriler-arası ticaret yapısı gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Xing (2007), 1980-2004 yılları arasında Çin'in önemli ticari ortağı olan Japonya ve ABD arasındaki endüstri-İçi ticaret ölçülmeye çalışılmıştır. Çalışmanın sonucunda Çin'in Japonya ve ABD ile olan endüstri-İçi ticaretinin payının arttığı ve toplam ticaretinin %35'nin endüstri-İçi ticaret şeklinde olduğu ortaya çıkmıştır. Çalışmada yine Japonya ve Çin arasındaki endüstri-İçi ticarete Japonya'nın Çin'deki doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının payının önemli olduğu ortaya çıkmıştır

Han ve Lee (2012), Çin ve Kore arasındaki toplam ticaretin ne kadarın dikey endüstri-İçi ticaret şeklinde gerçekleştiği hesaplanmıştır. SITC Rev.5 ürün gruplandırması kullanılarak ilgili veriler UN Comtrade veri tabanından alınmıştır. Çalışmada, Çin ve Kore arasında 1990 yılından itibaren gerçekleştirilen ticaretin yaklaşık %50'sinin endüstri-İçi ticaret şeklinde gerçekleştiği görülmüştür. Yapılan analizler endüstri-İçi ticaretin çoğunluğunun dikey endüstri-İçi ticaret şeklinde gerçekleştiğini

göstermiştir. Ancak bu durumun bazı sektörlerde değiştiği sonucuna ulaşılmıştır. Kimya sanayinde 2000’li yıllardan itibaren yatay endüstri-içi ticaret artarken dikey endüstri-içi ticaret azalmaktadır.

Li vd. (2015), Çin ve Güney Kore arasındaki imalat sanayi ürünlerinin ticaretinin yönü belirlenmeye çalışılmıştır. İmalat sanayi ürünlerinde endüstri-içi ticaret seviyesinin ölçümü için statik ölçüm (G-L endeksi) ve dinamik ölçüm (MEİT) hesaplanmıştır. Çalışmada sonuç olarak Çin ve Güney Kore arasında imalat sanayi ürünlerinde endüstri-içi ticaret seviyesinin arttığı görülmüştür. Fakat bu artışın sermaye ve teknoloji yoğun ürünlerde daha yüksek olduğu görülmüştür. Güney Kore’den Çin’e yapılan yabancı sermaye yatırımları, Güney Kore ve Çin’in piyasa büyüklüğü, iki ülkenin kişi başına düşen GSYH’sı, gibi faktörlerin Çin ve Güney Kore arasındaki endüstri-içi ticaretin seviyesini farklı derecede etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Şahin (2015), Türkiye ve Çin’in 2000-2013 dönemine ait verileri kullanılarak SITC Rev.3 iki ve üç basamaklı ürün grubu düzeyinde tekstil sektörünün endüstri-içi ticaret düzeyi hesaplanmıştır. Endüstri-içi ticaret hesaplanırken literatürde en fazla kullanılan Grubel-Lloyd endeksi kullanılmıştır. Yapılan hesaplamalar sonucunda Türkiye ve Çin’in tekstil sektörü (SITC 65) ticaretinin endüstri-içi ticaret şeklinde gerçekleştiği, hazır giyim sektörü (SITC 84) ticaretinin ise endüstriler-arası ticaret şeklinde gerçekleştiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca Türkiye’nin tekstil ürün grubunun EİT düzeyinin yüksek olduğu buna rağmen Çin’de tekstil ürün grubunda EİT düzeyinin azaldığı görülmüştür.

4. Veri Seti ve Yöntem

Bu çalışmada kullanılan ürün grubu SITC Rev.3’e dayanmakta ve mallar tarımsal mallar (birincil ürünler) ve imalat malları (ikincil ürünler) olarak ikiye ayrılmaktadır. Tarımsal mallar grubunda; SITC 0 (Canlı Hayvanlar ve Gıda Maddeleri), SITC 1(İçki ve Tütün), SITC 2(Akaryakıt Hariç Yenilmeyen Hammaddeler), SITC 3 (Mineral yakıtlar, Yağlar ve Alkali Ürünler), SITC 4 (Hayvansal, Bitkisel katı ve sıvı yağlar, mumlar), SITC 68 (Demir ihtiva etmeyen madenler) yer almaktadır. İmalat malları grubunda ise; SITC 5 (Başka Yerde Belirtilmeyen Kimya Sanayi Ürünleri), SITC 6 (Başlıca Sınıflara Ayrılarak İşlenmiş Mallar), SITC 7 (Makine ve Ulaştırma Araçları), SITC 8 (Çeşitli Mamul Eşya) yer almaktadır. Çalışmada ülke grupları olarak Türkiye ve G-8 ülkeleri ele alınmıştır. Çalışmada kullanılan veriler 1996-2014 dönemleri arasını kapsamakla birlikte bu verilere Birleşmiş Milletlerin Comtrade veri tabanından ulaşılmıştır. EİT hesaplamasında statik analiz yöntemi izlenerek literatürde sıklıkla kullanılan Grubel-Lloyd (GL) endeksi kullanılmıştır.

5. Bulgular ve Değerlendirmeler

Burada öncelikle Türkiye ve G-8 ülkeleri için SITC Rev3 düzeyinde tarım ürünleri ve imalat ürünlerinin EİT düzeyi ölçülmüştür. Tablo 2’de görüldüğü üzere, Türkiye ve G-8 ülkeleri için yapılan analiz sonuçları değerlendirildiğinde, Türkiye’nin tarımsal ürünler ticaretinde SITC 0, SITC 1, SITC 4 ve SITC 68 sektörlerinde EİT düzeyinin yüksek olduğu görülmektedir. Buna karşın, SITC 2 ve SITC 3 sektörlerinde ise EİT düzeyinin düşük olduğu görülmektedir. Almanya’da EİT’nin yüksek olduğu sektörler arasında SITC 0, SITC 1, SITC 2, SITC 4 ve SITC 68 gelmektedir. EİT’nin düşük olduğu sektörün ise SITC 3 olduğu görülmektedir. Bu durum Almanya’nın seçilen tarımsal ürünlerde EİT düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir. Japonya’da EİT’nin yüksek olduğu sektörler arasında SITC 68 gelmektedir. EİT’nin düşük olduğu sektörlerin ise SITC 0, SITC 1, SITC 2, SITC 3 ve SITC 4 olduğu görülmektedir. Bu durum bize Japonya’nın seçilmiş tarımsal ürünlerde EİT düzeyinin düşük olduğunu göstermektedir. Fransa’da EİT’nin yüksek olduğu sektörler arasında SITC 0, SITC 1, SITC 2, SITC 4, SITC 68 gelmektedir. EİT’nin düşük olduğu sektörün ise SITC 3 olduğu görülmektedir. Bu durum Fransa’nın seçilen tarımsal ürünlerde EİT düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir. İtalya’da EİT’nin yüksek olduğu sektörler arasında SITC 0, SITC 1, SITC 4, SITC 68 gelmektedir. EİT’nin düşük olduğu sektörlerin ise SITC 2, SITC 3 olduğu görülmektedir. Rusya’da EİT’nin yüksek olduğu sektörler arasında SITC 2, SITC 4 gelmektedir. EİT’nin düşük olduğu sektörler arasında ise SITC 0, SITC 1, SITC 3 ve SITC 68 gelmektedir. Bu durum bize seçilmiş tarımsal ürünlerde Rusya’nın EİT düzeyinin genel itibariyle az olduğunu ifade etmektedir. Kanada’da EİT’nin yüksek olduğu sektörler arasında SITC 0, SITC 3, SITC 68 gelmektedir. EİT’nin düşük olduğu sektörler arasında ise SITC 1, SITC 2, SITC 4 gelmektedir. ABD’de EİT’nin yüksek olduğu sektörler arasında SITC 0, SITC 2, SITC 4, SITC 68 gelmektedir. EİT’nin düşük olduğu sektörler arasında ise SITC 1, SITC 3 gelmektedir. Birleşik Krallıklar ’da ise EİT’nin yüksek olduğu sektörler arasında SITC 0, SITC 1, SITC 2,SITC 3,SITC 68 gelmektedir. EİT’nin düşük olduğu sektörler arasında ise SITC 4

gelmektedir. Bu durum bize seçilmiş tarımsal ürünlerde Birleşik Krallıkların EİT düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde Türkiye ve G-8 ülkelerinde tarımsal ürünlerde (birincil ürünlerde) EİT düzeyinin yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 2. Tarımsal Ürünlerde EİT Düzeyi : G-L Endeksi

Ülkeler	G-L Endeksi												
	Sektör*	1996	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Almanya	0	0,74	0,82	0,88	0,88	0,90	0,93	0,92	0,93	0,93	0,95	0,96	0,96
	1	0,90	0,86	0,93	0,93	0,90	0,87	0,89	0,88	0,89	0,88	0,91	0,91
	2	0,64	0,66	0,74	0,75	0,76	0,76	0,75	0,73	0,72	0,72	0,71	0,72
	3	0,31	0,30	0,38	0,40	0,42	0,37	0,36	0,32	0,33	0,36	0,38	0,41
	4	0,97	0,96	0,83	0,66	0,63	0,76	0,78	0,76	0,76	0,91	0,89	0,82
	68	0,97	0,96	0,98	0,94	0,92	0,96	0,99	0,94	0,94	0,96	0,95	0,96
Japonya	0	0,06	0,08	0,10	0,11	0,12	0,11	0,13	0,13	0,11	0,10	0,12	0,12
	1	0,16	0,12	0,13	0,13	0,14	0,15	0,16	0,18	0,14	0,14	0,15	0,16
	2	0,17	0,22	0,34	0,31	0,30	0,31	0,38	0,32	0,30	0,35	0,36	0,34
	3	0,06	0,03	0,06	0,07	0,10	0,13	0,12	0,12	0,11	0,08	0,11	0,11
	4	0,14	0,23	0,15	0,16	0,13	0,11	0,16	0,17	0,14	0,15	0,18	0,19
	68	0,58	0,62	0,68	0,66	0,72	0,70	0,98	0,88	0,81	0,94	0,94	0,79
Fransa	0	0,88	0,92	0,96	0,96	0,97	0,96	0,99	0,98	0,95	0,97	0,97	0,99
	1	0,57	0,51	0,56	0,52	0,53	0,52	0,58	0,54	0,54	0,52	0,52	0,52
	2	0,84	0,80	0,85	0,91	0,90	0,89	0,86	0,88	0,91	0,93	0,91	0,93
	3	0,48	0,42	0,43	0,41	0,40	0,40	0,37	0,36	0,37	0,35	0,33	0,37
	4	0,14	0,23	0,15	0,16	0,13	0,66	0,72	0,79	0,91	0,85	0,80	0,81
	68	0,89	0,74	0,79	0,76	0,75	0,75	0,80	0,75	0,75	0,75	0,74	0,74
İtalya	0	0,76	0,76	0,79	0,79	0,81	0,84	0,83	0,84	0,82	0,85	0,86	0,86
	1	0,80	0,79	0,82	0,81	0,81	0,80	0,81	0,82	0,73	0,69	0,64	0,61
	2	0,28	0,31	0,35	0,37	0,40	0,40	0,48	0,44	0,41	0,46	0,45	0,47
	3	0,30	0,34	0,43	0,43	0,48	0,48	0,33	0,37	0,36	0,40	0,38	0,40
	4	0,81	0,90	0,82	0,81	0,76	0,71	0,72	0,70	0,72	0,75	0,76	0,67
	68	0,63	0,52	0,58	0,56	0,57	0,63	0,71	0,64	0,67	0,75	0,76	0,77
Rusya	0	0,09	0,17	0,24	0,22	0,33	0,25	0,33	0,23	0,30	0,40	0,36	na
	1	0,22	0,13	0,30	0,36	0,34	0,37	0,42	0,29	0,30	0,41	0,41	na
	2	0,64	0,09	0,51	0,54	0,56	0,64	0,71	0,57	0,54	0,69	0,70	na
	3	0,08	0,05	0,02	0,01	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,01	na
	4	0,18	0,33	0,40	0,71	0,63	0,58	0,76	0,54	0,67	0,89	0,86	na
	68	0,08	0,10	0,09	0,07	0,09	0,15	0,13	0,11	0,14	0,16	0,18	na
Kanada	0	0,77	0,81	0,82	0,84	0,83	0,81	0,87	0,88	0,89	0,90	0,88	0,86
	1	0,90	0,91	0,62	0,57	0,51	0,44	0,39	0,39	0,39	0,40	0,40	0,37
	2	0,40	0,45	0,48	0,49	0,49	0,49	0,49	0,48	0,48	0,46	0,45	0,46
	3	0,51	0,51	0,56	0,58	0,57	0,57	0,59	0,60	0,62	0,61	0,58	0,53
	4	0,59	0,79	0,74	0,68	0,67	0,58	0,66	0,53	0,40	0,38	0,44	0,49
	68	0,44	0,54	0,52	0,46	0,40	0,44	0,48	0,50	0,53	0,53	0,50	0,51
ABD	0	0,81	0,99	0,93	0,94	0,97	0,90	0,95	0,94	0,92	0,94	0,93	0,95
	1	0,93	0,82	0,46	0,46	0,45	0,46	0,46	0,47	0,48	0,48	0,49	0,48
	2	0,82	0,90	0,86	0,79	0,31	0,63	0,52	0,54	0,57	0,59	0,59	0,61
	3	0,27	0,17	0,16	0,18	0,20	0,26	0,32	0,36	0,43	0,48	0,55	0,61
	4	0,95	0,98	0,84	0,82	0,90	0,91	0,92	0,99	0,81	0,82	0,73	0,67
	68	0,68	0,54	0,53	0,55	0,53	0,91	0,92	0,99	0,81	0,82	0,63	0,64
Birleşik Krallık	0	0,64	0,58	0,50	0,48	0,49	0,49	0,50	0,52	0,52	0,51	0,51	0,53
	1	0,79	0,95	0,93	0,96	0,95	0,96	0,98	0,99	0,99	0,90	0,88	0,91
	2	0,53	0,50	0,67	0,70	0,68	0,72	0,81	0,78	0,84	0,87	0,77	0,75

	3	0,64	0,61	0,77	0,66	0,62	0,59	0,73	0,78	0,59	0,55	0,57	0,61
	4	0,44	0,39	0,50	0,48	0,51	0,39	0,51	0,522	0,43	0,49	0,50	0,53
	68	0,82	0,84	0,95	0,81	0,90	0,98	0,70	0,67	0,78	0,69	0,84	0,90
Türkiye	0	0,65	0,07	0,39	0,41	0,56	0,70	0,56	0,60	0,71	0,66	0,64	0,62
	1	0,54	0,81	0,57	0,53	0,61	0,67	0,67	0,66	0,75	0,73	0,74	0,72
	2	0,60	0,33	0,29	0,34	0,34	0,30	0,36	0,36	0,32	0,36	0,45	0,42
	3	0,08	0,07	0,28	0,29	0,63	0,54	0,32	0,28	0,49	0,53	0,48	0,45
	4	0,64	0,42	0,70	0,63	0,51	0,50	0,55	0,49	0,68	0,70	0,79	0,63
	68	0,55	0,50	0,46	0,45	0,43	0,49	0,51	0,50	0,49	0,50	0,50	0,49

Kaynak : UN Comtrade Veri tabanı kullanılarak tarafımızca hesaplanmış ve düzenlenmiştir.

Not: Literatürde GL endeksinin 0,50'den yüksek olduğu durumlarda endüstri-içi ticaretin olduğu kabul edilmektedir. na: ilgili yıla ilişkin veriye ulaşılamadığını göstermektedir.

İmalat ürünleri için yapılan analiz sonuçları değerlendirildiğinde tablo 3'de de görüldüğü üzere, Türkiye'de EİT düzeyinin en yüksek SITC 6 sektöründe olduğu görülmektedir. EİT düzeyinin en düşük olduğu sektör ise SITC 5'dir. Almanya'da EİT düzeyinin imalat ürünlerinde yüksek olduğu görülmektedir. Özellikle SITC 6 ve SITC 8 alt sektörlerinde EİT düzeyi en yüksek düzeydedir. Japonya'da EİT düzeyinin SITC 5 sektöründe en yüksek seviyede olduğu buna karşın SITC 7'de en düşük seviyede olduğu görülmektedir. Fransa'da EİT düzeyinin tüm imalat ürünlerinde yüksek olduğu gözlenmektedir. İtalya'da da EİT düzeyinin tüm imalat ürünlerinde yüksek olduğu görülmektedir. Rusya'da ise EİT düzeyinin SITC 7 ve SITC 8 alt sektörlerinde düşük olduğu görülmektedir. Kanada da ise SITC 6 'da EİT düzeyinin en yüksek SITC 8 en düşük seviyede olduğu görülmektedir. ABD ve Birleşik Krallıklarda EİT düzeyinin SITC 5 en yüksek SITC 8 ise en düşük düzeyde olduğu görülmektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde imalat ürünlerinde EİT düzeyinin yüksek olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Bu durum aslında EİT'nin özellikle gelişmiş ülkelerde ve imalat sanayinde daha fazla görüldüğü bilgisini teyit ettirmektedir.

Tablo 3. İmalat Ürünlerinde EİT Düzeyi : G-L Endeksi

Ülkeler	G-L Endeksi												
	Sektör*	1996	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Almanya	5	0,74	0,78	0,80	0,80	0,81	0,79	0,82	0,83	0,85	0,82	0,81	0,81
	6	0,92	0,90	0,87	0,88	0,89	0,89	0,85	0,89	0,92	0,90	0,90	0,91
	7	0,75	0,79	0,74	0,76	0,72	0,75	0,76	0,76	0,74	0,72	0,72	0,72
	8	0,86	0,91	0,96	0,94	0,92	0,92	0,95	0,95	0,96	0,95	0,95	0,97
Japonya	5	0,88	0,85	0,83	0,82	0,82	0,88	0,88	0,87	0,94	0,96	0,92	0,94
	6	0,90	0,85	0,82	0,84	0,83	0,81	0,74	0,74	0,80	0,77	0,79	0,91
	7	0,45	0,46	0,51	0,51	0,50	0,49	0,54	0,52	0,54	0,57	0,44	0,65
	8	0,77	0,86	0,84	0,80	0,79	0,79	0,73	0,81	0,80	0,76	0,71	0,72
Fransa	5	0,89	0,95	0,95	0,94	0,95	0,94	0,94	0,96	0,98	0,97	0,95	0,96
	6	0,97	0,96	0,94	0,93	0,91	0,90	0,90	0,88	0,87	0,88	0,87	0,87
	7	0,92	0,94	0,96	0,97	0,99	0,99	0,98	0,98	0,97	0,99	0,99	0,99
	8	0,84	0,82	0,81	0,82	0,81	0,81	0,79	0,78	0,80	0,80	0,81	0,80
İtalya	5	0,84	0,87	0,88	0,87	0,87	0,87	0,86	0,87	0,86	0,89	0,92	0,95
	6	0,77	0,85	0,85	0,90	0,92	0,90	0,82	0,89	0,90	0,83	0,83	0,84
	7	0,78	0,92	0,91	0,89	0,87	0,85	0,87	0,91	0,86	0,78	0,75	0,75
	8	0,51	0,64	0,74	0,75	0,75	0,75	0,80	0,81	0,80	0,75	0,72	0,74
Rusya	5	0,90	0,78	0,89	0,81	0,82	0,90	0,71	0,70	0,75	0,78	0,73	na
	6	0,53	0,40	0,52	0,54	0,63	0,71	0,69	0,75	0,82	0,83	0,85	na
	7	0,68	0,87	0,40	0,32	0,25	0,21	0,29	0,21	0,16	0,22	0,26	na
	8	0,47	0,91	0,41	0,32	0,25	0,21	0,23	0,16	0,13	0,23	0,26	na
Kanada	5	0,88	0,84	0,90	0,89	0,93	0,95	0,86	0,88	0,92	0,88	0,88	0,87
	6	0,79	0,89	0,87	0,87	0,85	0,90	0,97	0,97	0,99	0,96	0,97	0,96
	7	0,94	0,94	0,90	0,87	0,86	0,80	0,78	0,77	0,75	0,77	0,52	0,54
	8	0,75	0,80	0,74	0,71	0,66	0,61	0,57	0,56	0,55	0,54	0,53	0,54

ABD	5	0,85	0,97	0,95	0,96	0,98	0,99	0,98	0,96	0,98	0,98	0,97	0,99
	6	0,73	0,67	0,61	0,61	0,64	0,68	0,74	0,74	0,73	0,73	0,74	0,72
	7	0,90	0,84	0,79	0,81	0,83	0,86	0,77	0,76	0,76	0,75	0,74	0,73
	8	0,68	0,61	0,54	0,56	0,58	0,61	0,63	0,61	0,61	0,62	0,62	0,61
Birleşik Krallık	5	0,94	0,94	0,97	0,97	0,98	0,95	0,94	0,97	0,98	0,98	0,99	0,97
	6	0,22	0,82	0,85	0,81	0,82	0,84	0,78	0,74	0,77	0,77	0,80	0,77
	7	0,97	0,88	0,87	0,92	0,81	0,81	0,86	0,80	0,82	0,86	0,86	0,84
	8	0,90	0,74	0,70	0,69	0,68	0,67	0,66	0,68	0,69	0,74	0,74	0,74
Türkiye	5	0,29	0,25	0,29	0,33	0,33	0,36	0,38	0,39	0,37	0,42	0,42	0,43
	6	0,95	0,98	0,98	0,97	0,96	0,94	0,89	0,99	0,97	0,93	0,96	0,95
	7	0,31	0,43	0,72	0,76	0,81	0,86	0,82	0,74	0,71	0,75	0,74	0,78
	8	0,51	0,59	0,58	0,63	0,65	0,70	0,68	0,73	0,77	0,70	0,71	0,68

Kaynak : UN Comtrade Veri tabanı kullanılarak tarafımızca hesaplanmış ve düzenlenmiştir.

Not: Literatürde GL endeksinin 0,50'den yüksek olduğu durumlarda endüstri-İçi ticaretin olduğu kabul edilmektedir. na: ilgili yıla ilişkin veriye ulaşılamadığını göstermektedir.

6. Sonuç

Dış ticaretin özellikle son yıllarda artan bir düzeyde endüstri-İçi ticaret şeklinde gerçekleştiği görülmektedir. Endüstri-İçi ticaret ülkelerin daha büyük pazarlardan faydalanmasına izin verdiği için, uluslararası ticarettten daha fazla kar sağlamasını sağlamaktadır. Ülkelerin kendi iç pazarı için üretilen ürün sayısının azaltılmasıyla beraber ürün çeşitliliğin artırılması neticesinde yüksek verimlilik, düşük maliyet ile ölçek ekonomisi ortaya çıkmaktadır. Endüstri-İçi ticaretin sanayi de ürün çeşitliliğini ve üretim miktarını artırdığını söyleyebiliriz.

Bu çalışmanın amacı Türkiye ve G-8 ülkelerinin 1996-2014 yılları arasında EİT düzeyinin incelenmesidir. Çalışmada Grubel-Lloyd endeksi hesaplanmış ve sonuç olarak Türkiye'de ve G-8 ülkelerinde gerek tarımsal ürünler (birincil ürünler) gerekse imalat ürünleri (ikincil ürünlerde) endüstri-İçi ticaret düzeyinin yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kaynakça

- Aquino, A. (1978). Intra-Industry Trade and Inter-Industry Specialization as Concurrent Sources of International Trade in Manufactures, *Weltwirtschaftliches Archiv*, 14, 275-296.
- Aydın, A. (2008). Endüstri-İçi Ticaret: Türkiye Üzerine Bir İnceleme. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul.
- Bedir, A. (2009). Uluslararası Ticarete Fiyata Dayalı Rekabet Gücü ile Endüstri-İçi Ticaret Arasındaki İlişki: Türk İmalat Sanayi Örneği. DPT ISBN978-975-19-4482-5, 1-223.
- Bilici, Ö. (2007). Türkiye ile Avrupa Birliği Ülkeleri Arasında Endüstri-İçi Ticaretin Analizi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir
- Brühlhart, M. (1994). Marginal Intra-Industry Trade: Measurement and Relevance for the Pattern of Industrial Adjustment. *Weltwirtschaftliches Archiv*, 130, 600-13.
- Çakmak, Ö. (2006). Türkiye ile Almanya, İtalya, Fransa ve İngiltere Arasında İmalat Endüstrisinde Endüstri-İçi Ticaretin Yapısı: 1991-2004. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(1), 30-47.
- Çalışkan, Ö. (2009). Türkiye-AB Ticaretinde Endüstri-İçi Ticaret ve Gümrük Birliği Sonrası Gelişmeler. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara
- Deviren, N ve M. Karataş. (2007). Türkiye İle Çin Halk Cumhuriyeti Arasındaki Endüstri-İçi Ticaret. *İktisat İşletme ve Finans Dergisi*, 22, 16-31.
- Erün, G. (2010). Türkiye ile AB, Gıda ve Canlı Hayvan Sektörü Dış Ticaretinde Endüstri-İçi Ticaret Analizi. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 2(1), 71-78.
- Estrada, M., (2008). Intra-Industry Trade Between Belgium And The EU-15 Countries. Masters Programme of Economics of Innovation and Growth Royal Institute of Technology (KTH), Stockholm, Sweden School of Architecture and the Built Environment Department of Transport and Economics, 1-46.
- Grubel, H., Lloyd, P. (1975). Intra-Industry Trade: The Theory and Measurement of International Trade in Differentiated Products London: MacMillan Press.

- Han, K. and J. Lee. (2012). FDI and Vertical Intra-Industry Trade between Korea and China. *Korea and the World Economy*, 13(1), 115-139.
- Hellvin, L. (1996). Vertical Intra-Industry Trade Between China and OECD Countries. OECD Development Centre Working Paper, 114, 6-35.
- Hu, X. and Y. Ma. (1999). International Intra-Industry Trade Of China. *Weltwirtschaftliches Archiv Kiel Institute for World Economics*, 135(1), 1-28.
- Kaya, A., Atış, A. (2007). Türkiye Kimya Sanayi Endüstri-İçi Ticaretinin Statik ve Dinamik Analizi: Avrupa Birliği Üye ve Aday Ülkeleri, Rusya Federasyonu, Ukrayna ve Çin. *Ege Akademik Bakış*, 7(1), 251-291.
- Li, Y., L. Dai and B. Huang. (2015). Analysis of the Influential Factors of Manufactured Products Intra-Industry Trade Between China-South Korea and China' Policy. *Theoretical Economics Letters*, 5, 114-124.
- Narin, P. (2002). Endüstri-İçi Ticaret ve İhracata Dayalı Sektörler Açısından Türkiye Uygulaması. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(1), 1-212.
- Özdamar, G. (2014). İmalat Sanayisinde Türkiye'nin AB İle Ticaretinin Yapısı ve Rekabet Gücü: Teknoloji Düzeylerine Göre Bir İnceleme. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 41, 11-30.
- Özkaya, H. (2010). Tekstil Sektöründe Endüstri-İçi Ticareti Etkileyen Faktörler Üzerine Ampirik Çalışma. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2), 136-157.
- Sharma, K. (1999). Pattern and Determinants of Intra-Industry Trade in Australian Manufacturing. *Economic Growth Center Yale University Center Discussion Paper*, 813, 1-21.
- Stiglitz, J. E. (1987). The Causes and Consequences of the Dependence of Quality on Price. *Journal of Economic Literature*, 25, 1-48.
- Şahin, D. (2015). Tekstil ve Hazır Giyim Sektöründe Endüstri-İçi Ticaretin Analizi: Türkiye ve Çin Örneği. *İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi*, 3(1), 1-9.
- Şenoğlu, D. (2003). Measuring Vertical And Horizontal Intra Industry Trade For Turkish Manufacturing Industry Over Time. *Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara.
- Şimşek, N. (2005). Türkiye'nin Yatay ve Dikey Endüstri-İçi Dış Ticareti. *D.E.Ü.İ.İ.B.F Dergisi*, 20(1), 43-62.
- Şimşek, N. (2007). Türkiye'nin Endüstri-İçi Dış Ticaretinin Analizi. İstanbul : Beta Yayınları,
- Xing, Y. (2007). Foreign Direct Investment and China's Bilateral Intra-Industry Trade with Japan and The US. *Bank of Finland BOFIT Discussion Papers*, 1-27.
- Yurttañıkımaz, Ç. (2014). Türkiye'nin AB Pazarında Endüstri-İçi Ticaret Açısından Avantajlı Olduğu Ürünlerin Belirlenmesi. *C.Ü İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, 14(1), 1-22.
- Yükseler, Z., E. Türkan. (2006). Türkiye'nin Üretim ve Dış Ticaret Yapısında Dönüşüm: Küresel Yönelimler ve Yansımalar. *TÜSİAD-Koç Üniversitesi Ekonomik Araştırma Forumu*, 1-98.